

Яковенко Ю.В., Савченко С.С.

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ
ЗЛОЧИННОСТІ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ, КРИМІНОЛОГІЧНІ,
КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ АСПЕКТИ..... 206

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ПРИВАТНО-ПРАВОВІ
ВІДНОСИНИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ**

Біла А.В., Ніколайчук Т.В.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ У ПРАВОСУДДІ: ЯК ПРАЦЮЄ
ТАНДЕМ «АДВОКАТ - ЕКСПЕРТ - СЛІДЧИЙ - СУД»..... 210

Борисенко С.І.

ЕФЕКТИВНІСТЬ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЯК
УМОВА ПРАВОПОРЯДКУ ДЕРЖАВИ..... 213

Ковальов І.М.

ЩОДО СУТНОСТІ КРАЙНЬОЇ НЕОБХІДНОСТІ ЯК ОБСТАВИНИ,
ЩО ВИКЛЮЧАЄ АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ..... 216

Лежнєва Т.М.

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ПОЗОВНОГО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ:
ДОСЯГНЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ..... 219

Мамотенко О.П.

ЕКСПЕРТИЗА, ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ У
ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ..... 222

Самойленко О.С., Негодченко В.О.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ
ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ ЕТИЧНИХ СТАНДАРТІВ ПУБЛІЧНОЇ
СЛУЖБИ В СИСТЕМУ ДЖЕРЕЛ СЛУЖБОВОГО
ПРАВА..... 225

Чайко С.В.

СУЧАСНІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ
ШАХРАЙСТВУ..... 228

Черноп'ятов С.В.

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕМФІТЕВЗИСУ В
ПОРІВНЯННІ ІЗ ПРАВОМ ОРЕНДИ В КОНТЕКСТІ ВИСНОВКУ
ВЕРХОВНОГО СУДУ ПРО РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ
ЕМФІТЕВЗИСУ ЯК СПОСОБУ ЗАХИСТУ ПРАВ ВЛАСНИКА
ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ (СПРАВА № 390/25/22)..... 232

Лежнєва Тетяна Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент,

проректор

Дніпровського гуманітарного університету

ORCID: 0000-0001-7823-9132

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ПОЗОВНОГО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ: ДОСЯГНЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

19 грудня 2024 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» від 20.11.2024 № 4073-IX [1]. Внесені цим Законом зміни до Сімейного кодексу України [2] є важливим кроком до лібералізації позовного розірвання шлюбу та усунення надмірних обмежень розірвання шлюбу.

Під обмеженнями розірвання шлюбу розуміємо встановлені позитивним правом додаткові умови та процедури, необхідні для реалізації волі до розірвання волі одного із подружжя, які є більш обтяжливими, аніж умови та процедури, необхідні для реєстрації шлюбу [3, с. 190].

Закон № 4073-IX усунув найбільш дискусійні та явно непропорційні обмеження розірвання шлюбу, пов'язані із вагітністю дружини та народженням нею дитини, повністю виключивши відповідні норми із СК України (частини 2–4 ст. 110). Проведене нами раніше разом із С.В. Черноп'ятовим порівняльне дослідження показало, що обмеження розірвання шлюбу, пов'язані із вагітністю дружини та народженням нею дитини, генетично походить від радянської правової системи та не є питомо притаманними для правових систем Східної Європи; найбільш прогресивні пострадянські країни – Латвія, Литва та Естонія – відмовилися від таких обмежень, а в інших країнах Східної Європи розглядуване обмеження відсутнє, незважаючи на те, що у багатьох із них, зокрема в Польщі, Латвії, Литві та Естонії свобода розірвання шлюбу суттєво обмежена іншими способами [4, с. 80–81].

І хоча телеологічною домінантою Закону № 4073-IX були саме міркування запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, ці зміни доцільно позитивно оцінювати та розглядати, в тому числі, і як прояв тенденції до лібералізації сімейного права та питання розірвання шлюбу зокрема.

Така тенденція актуалізує питання доцільності збереження і інших обмежень позовного розірвання шлюбу. Йдеться, зокрема, про: (1) заходи щодо примирення подружжя (ст. 111 СК України; ч. 7 ст. 240, п. 4 ч. 1 ст. 251 ЦПК України [5]); (2) предмет доказування у справі та підстави для позовного розірвання шлюбу (ст. 112 СК України).

Поточне регулювання заходів суду щодо примирення подружжя допускає вжиття таких заходів за ініціативою суду; обов'язкової наявності згоди подружжя або принаймні одного із них не вимагається. Тобто, виключно

з ініціативи суду та навіть в умовах відсутності згоди або наявності заперечень подружжя (одного із них) вирішення питання про розірвання шлюбу може бути відкладене на строк аж до 6 місяців (ч. 7 ст. 240 ЦПК України).

Частина 1 ст. 112 СК України містить спробу окреслити предмет доказування у справі про позовне розірвання шлюбу, зобов'язуючи суд:

- 1) з'ясувати фактичні взаємини подружжя;
- 2) з'ясувати дійсні причини позову про розірвання шлюбу;
- 3) взяти до уваги [а отже і з'ясувати] наявність малолітньої дитини, дитини з інвалідністю та інші обставини життя подружжя.

Частина 2 ст. 112 СК України визначає підставу позовного розірвання шлюбу, яка має бути встановлена для задоволення позову: «якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення».

Розглядувані обмеження не відповідають принципу добровільності шлюбу, який передбачає як добровільність укладання шлюбу, так і добровільність перебування у шлюбі. Це відображено у нормах частин 3, 4 ст. 56 СК України, відповідно до яких кожен з подружжя має право припинити шлюбні відносини; примушування до збереження шлюбних відносин є порушенням права дружини, чоловіка на свободу та особисту недоторканність. Звідси – волевиявлення одного із подружжя, яке відповідає його внутрішній волі, є вичерпною та достатньою підставою для розірвання шлюбу.

Отже, і заходи примирення подружжя можуть бути застосовані виключно за згодою подружжя або принаймні того із них, хто є позивачем (за відсутності заперечень відповідача).

Що ж стосується підстави позовного розірвання шлюбу, то достатньою підставою, в умовах добровільності шлюбу, має бути визнано саме лише волевиявлення позивача на розірвання шлюбу; суд же має встановити не більше, аніж відповідність такого волевиявлення дійсній волі позивача. З'ясування фактичних взаємин подружжя, дійсних причин волі позивача до розірвання шлюбу, інших обставин життя подружжя видається зайвим та таким, що є нелегітимним втручанням у право сторін на повагу до приватного і сімейного життя.

Наявність дітей, їх вік, стан здоров'я тощо не повинні мати значення для вирішення питання про розірвання шлюбу. Адже українське сімейне право послідовно обстоює ідею незалежності шлюбних відносин та відносин батьків і дітей; права та обов'язки батьків і дітей не залежать від (не)перебування батьків у шлюбі та лежать поза межами шлюбних правовідносин і не залежать від останніх.

Висновки.

1. Скасування обмежень розірвання шлюбу, пов'язаних із вагітністю дружини та народженням нею дитини, слід позитивно оцінити як значний крок у лібералізації сімейних відносин та гарантуванні добровільності шлюбу.

2. Вжиття судом заходів щодо примирення подружжя слід повністю узалежнити від волі подружжя.

Пропонується статтю 111 СК України викласти в такій редакції:

«Стаття 111. Заходи суду щодо примирення подружжя

1. Суд вживає заходів щодо примирення подружжя за згодою подружжя, або ж за згодою позивача та за відсутності заперечень відповідача.».

Пропонується частину 7 статті 240 ЦПК України викласти в такій редакції:

«7. У справі про розірвання шлюбу суд може зупинити розгляд справи і призначити строк для примирення подружжя, який не може перевищувати шість місяців, у випадках передбачених частиною першою статті 111 Сімейного кодексу України.».

Пропонується пункт 4 частини 1 статті 251 ЦПК України викласти в такій редакції:

«4) надання сторонам у справі про розірвання шлюбу строку для примирення подружжя у випадках передбачених частиною першою статті 111 Сімейного кодексу України;».

3. Підставу для позовного розірвання шлюбу слід привести у відповідність до принципу добровільності шлюбу; а предмет доказування слід звільнити від зайвих сутностей, в т.ч. задля недопущення порушення права сторін на повагу до приватного і сімейного життя.

Пропонується статтю 112 СК України викласти в такій редакції:

«Стаття 112. Підстави для розірвання шлюбу за позовом одного з подружжя

1. Суд з'ясовує, чи є волевиявлення позивача щодо розірвання шлюбу вільним та чи відповідає воно внутрішній волі позивача.

2. Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що волевиявлення позивача щодо розірвання шлюбу є вільним та відповідає його внутрішній волі.

3. Якщо позов про розірвання шлюбу пред'явлений опікуном відповідно до частини 5 статті 110 цього Кодексу, суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам того з подружжя, хто визнаний недієздатним».

Список використаних джерел та літератури:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі : Закон України від 20.11.2024 № 4073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4073-20>

2. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

3. Лежнєва Т. М. Обмеження розірвання шлюбу: до постановки проблеми. *Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення*: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17 черв. 2022 р.). Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет». 203 с. С. 188–192.

4. Лежнєва Т. М., Черноп'ятов С. В. Обмеження розірвання шлюбу, пов'язані із вагітністю дружини та народженням нею дитини (країни Східної Європи та пострадянські країни): порівняльно-правовий аналіз. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 76–82.

5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

Мамотенко Олег Петрович

кандидат юридичних наук, адвокат

ORCID 0009-0008-8679-5399

ЕКСПЕРТИЗА, ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ У ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

Правопорядок у приватно-правових відносинах – це кінцевий результат правомірної (належної) реалізації юридичної рівності, вільного волевиявлення та майнової самостійності учасників немайнових та майнових відносин (цивільних відносин).

Цивільні відносини регулюються цивільним законодавством. Загальними засадами цивільного законодавства є: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом; свобода договору; свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом; судовий захист цивільного права та інтересу; справедливість, добросовісність та розумність (ст. 3 ЦК України) [1].

Отже, судовий захист права та інтересу є однією із гарантій забезпечення правопорядку у приватноправових відносинах.

Окремим аспектом такого забезпечення є обов'язок суду не брати до уваги докази, що одержані з порушенням закону (ч. 2 ст. 77 ГПК України) [2].

Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) висновками експертів; 3) показаннями свідків (ч.ч. 1,2 ст. 73 ГПК України) [2].

Таким чином, суд має оцінювати на предмет допустимості й висновки експертів.